

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 10 maj 1915 kl. 4 e. m.

Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 11 i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inväntande av ett statens tryckeri.

Uti en inom andra kammaren avgiven och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion nr 162 har herr Ingvarson m. fl. hemställt, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande inrättande av ett statens tryckeri för utförande av i första rummet statens eget tryck samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan giva anledning».

Motionen.

Rörande den allmänna motiveringen för denna hemställan ha motionärerna hänvisat till motion nr 277 i andra kammaren vid 1914 års första riksdag. Beträffande vad motionärerna nu därutöver anfört får utskottet hänvisa till motionen.

På grund av framställning från utskottet hava ett antal ämbetsverk anbefallts avgiva yttrande över den väckta motionen, och äro dessa yttranden fogade till detta utlåtande såsom bilagor (Bil. 2—11). Som bilaga 1) har intagits fullmäktiges i riksgäldskontoret år 1913 avgivna yttrande angående inrättande av en statens tryckeriexpedition m. m., och som bilaga 12) och 13) till utskottet inkomna utlåtanden från boktryckarkammaren (svenska boktryckarföreningens affärssektion) och från svenska typografförbundets styrelse.

Bilagor till utskottets utlåtande.

Huvudsyftet med den förevarande motionen är att nedbringa kostnaderna för statens tryck, vilka ju uppgå till högst avsevärda belopp — enligt en år 1913 av inom finansdepartementet tillkallade sakkunniga verkställd uppskattning omkring 2 miljoner kronor årligen. Såväl av ämbetsverkens ovannämnda yttranden som av Kungl. Maj:ts till 1913 års riks-

Utskottets yttrande.

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 13 saml. 5 avd. 11 häft. (Nr 11.) 1

dag avlåtna proposition angående inrättande av en statens tryckeriexpedition framgår önskvärdheten av att åtgärder vidtagas för vinnande av detta syfte. Frågan har även, såsom motionärerna erinrat om, tidigare varit föremål för riksdagens prövning, utan att det dock lett till något resultat. Den år 1913 inom andra kammaren väckta motionen om inrättande av ett statstryckeri blev av kammaren avslagen, under hänvisning till att man först borde söka nedbringa tryckningskostnaderna genom inrättande av en statens tryckeriexpedition, varom kungl. proposition till samma års riksdag avgivits. Denna proposition vann emellertid ej riksdagens bifall. Riksdagen uttalade visserligen, att den fann det synnerligen önskvärt, om en sådan tryckeriexpedition som den föreslagna kunde komma till stånd, men ansåg förslaget, särskilt vad lokalfrågan angick, otillräckligt utrett.

Motionärerna ha nu åter bringat på tal frågan om inrättande av ett statens tryckeri. De ha såsom de två väsentligaste anledningarna till de höga tryckningskostnaderna anfört dels bristande planmässighet vid beställningar för statens olika verk och vid tryckets fördelning på en stor mängd enskilda tryckerier, dels svårigheterna att erhålla sakkunnig kontroll av tryckeriräkningarna. Som det lämpligaste sättet att tillfredsställande ordna statens tryck ha de angivit inrättande av ett statens eget tryckeri av den omfattning, att det ensamt skulle kunna effektuera statens behov av tryck.

I de av ämbetsverken avgivna yttrandena har även vitsordats, att onödiga utgifter tillskyndas statsverket genom bristande sakkunskap inom tryckeribranchen hos de statens tjänstemän, som hava att ombesörja beställningarna av statens tryck. Beträffande åter inrättandet av ett statstryckeri av den omfattning motionärerna avse ha ämbetsverken i allmänhet ställt sig mycket betänksamma. Sålunda har det framhållits, att arbetet på statstryckeriet skulle i hög grad anhopas under riksdagstiden, då dels åtskilliga årsredogörelser m. m. från ämbetsverken, som icke tåla uppskov, dels riksdagstrycket skulle ställa mycket stora fordringar på tryckeriets prestationsförmåga. Däremot skulle tryckeriet under den övriga delen av året få en betydligt minskad arbetsbörda. Gentemot motionärernas uppfattning att arbetet borde kunna jämt fördelas på hela året, särskilt genom att blankettrycket skulle kunna utföras under tiden mellan riksdagarna, har bland annat anförts, att vid boktryck är det sättningen som kräver den mesta tiden, vid blankettryck åter själva tryckningen, och att därför under riksdagstiden statstryckeriet skulle ha behov av ett betydande antal sättare, vilka däremot icke torde kunna beredas arbete under övriga delar av året. Detta allt

under den förutsättningen, att statstryckeriet icke skulle emottaga beställningar från enskilda. Vidare har det erinrats om att det tryck för statens räkning, som nu utföres på tryckerier i landsorten, skulle ställa sig avsevärt dyrare, om det utfördes på ett stort statstryckeri förlagt till huvudstaden.

I stället ha ämbetsverken i allmänhet förordat inrättande av en statens tryckeriexpedition med den uppgift, som angivits i den till 1913 års riksdag avlåtna kungl. propositionen nr 183, nämligen att mottaga beställningar å det för statsmyndigheter i Stockholm erforderliga tryck, att därvid tillhandagå vederbörande myndigheter med råd och anvisningar i fråga om arbetenas planläggning och uppställning, att träffa avtal med tryckerierna om arbetenas utförande samt att kontrollera tryckeriräkningarna. Några ämbetsverk uttala dessutom sympatier för att vid sidan av denna tryckeriexpedition inrättades ett statstryckeri av mindre omfattning, vilket sedermera om så befunnes ändamålsenligt kunde utvidgas. Riksgäldsfullmäktige och kungl. generalpoststyrelsen ha särskilt framhållit, att det kunde vara lämpligt inrätta ett statstryckeri, där allt statens värdetryck kunde utföras. Sistnämnda styrelse har ävenledes omnämnt, att den år 1909 inrättat ett mindre postverkets accidenstryckeri i Malmö, vilket lämnat gott ekonomiskt resultat och så småningom utvecklats, så att allt flera postverkets blanketter och annat tryck överlämnats till utförande av tryckeriet. Slutligen har kungl. pensionsstyrelsen framhållit, att vissa enskilda försäkringsanstalter inrättat eget tryckeri, varigenom kostnaderna för deras trycksaker kunnat nedbringas.

Utskottet finner det vara synnerligen önskvärt, att åtgärder vidtagas för vinnande av besparingar i kostnaderna för statens tryck. Huru under nu rådande förhållanden dessa kostnader nödvändigt måste bli mycket höga belyses av följande, som anförts av ovannämnda för frågans utredning inom finansdepartementet tillkallade sakkunnige:

»Det förfaringssätt, som för närvarande råder i fråga om statens tryck, måste utan tvivel anses mindre tillfredsställande. Så länge det är överlåtet åt varje särskild myndighet, kommitté o. s. v. att själv ombestyr det behövliga trycket och att härvid vända sig till det tryckeri, som vederbörande finner lämpligt, lärer i många fall vid tryckeriarbetenas beställande sparsamhetssynpunkten ej vinna behörigt beaktande, och någon betryggande garanti för att vederbörande kommitté-sekreterare och andra tjänstemän, som hava att beställa tryck för statens räkning, härvid alltid söka betinga de billigaste priser och i allmänhet

planlägga och ordna arbetena på mest ekonomiska sätt, torde icke förefinnas. I varje fall är det ju påtagligt, att de möjligheter till besparingar, som en planmässig enhetlighet i fråga om tryckeribeställningar är ägnad att medföra, icke kunna utnyttjas. Slutligen är det, såsom ovan framhållits, under nuvarande förhållanden icke gärna möjligt att åstadkomma en effektiv kontroll å tryckeriräkningarna, då en sådan givetvis förutsätter speciell sakkunskap å ifrågavarande område.»

Då utskottet sålunda för sin del tillstyrker, att en utredning kommer till stånd angående lämpligaste sättet att nedbringa kostnaderna för statens tryck, anser utskottet likväl, att samtidigt även andra vägar än den av motionärerna föreslagna böra prövas.

I första hand synes böra tagas under förnyat övervägande frågan om inrättande av en statens tryckeriexpedition med ovan nämnd uppgift, varvid man dock helt naturligt ej får förbise, att de olika ämbetsverkens berättigade krav på inflytande å utförandet av deras tryck bliva tillgodosedda.

Beträffande frågan om ett statstryckeri anser utskottet, att ett dylikt med den omfattning motionärerna föreslagit skulle stöta på avsevärda praktiska svårigheter och medföra vittgående ekonomiska konsekvenser, varför det torde vara lämpligt, att utredningen inriktas på inrättandet av ett eller flera tryckerier av mindre omfattning än den föreslagna. Givetvis böra även andra åtgärder, som kunna finnas ägnade att medföra besparing i statens tryckningskostnader, under utredningen tagas under övervägande.

Med stöd av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, det riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huru kostnaderna för statens tryck må kunna nedbringas genom inrättande av en statens tryckeriexpedition, ett statstryckeri av lämplig omfattning eller andra anordningar, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kan föranleda.

Stockholm den 7 maj 1915.

På utskottets vägnar:
ERNST LILJEDAHL.

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet hava närvarit: herrar *Liljedahl, Gustafsson* i Brånsta, *Bengtsson* i Göteborg, *Löwegren, Höglund, Sundström, Thore, Ericson* i Funäsdalen, *Eurén* och *Elisson*.

Reservation

av herr *Thore*, som ansett, att utskottet, under hänvisning till andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 13 den 15 april 1913 samt riksdagens skrivelse nr 237 den 1 juni 1913 angående önskvärdheten av, att en statens tryckeriexpedition kunde komma till stånd, bort hemställa om avslag å den förevarande motionen.

Bilaga 1.*Fullmäktiges i riksgäldskontoret yttrande 1913 angående inrättande av en statens tryckeriexpedition, eventuellt ett statstryckeri.*

Under återopande av vad i fullmäktiges den 12 december 1912 till chefen för finansdepartementet avlätna skrivelse framhållits anse sig fullmäktige kunna i allt väsentligt ansluta sig till det nu närmare utvecklade förslaget om inrättande av en statens tryckeriexpedition. Det synes fullmäktige vara goda skäl antaga att genom en sådan anstalt avsevärda besparingar skola kunna åstadkommas i kostnaderna för den tryckning, som verkställes såväl för statsverkets som för riksdagens räkning.

Enligt det föreliggande förslaget skulle den nya tryckeriexpeditionens huvudsakliga uppgift bliva att emottaga beställningar å det för statsmyndigheter i Stockholm erforderliga tryck, att därvid tillhandagå vederbörande myndigheter med råd och anvisningar i fråga om arbetenas planläggning och uppställning, att träffa avtal med tryckerierna om arbetenas utförande samt att kontrollera tryckeriräkningarna. Vidare ifrågasättes att även inköp av tryckpapper för statens räkning skulle behandlas av nämnda expedition, liksom ock att den skulle få sig anförtrött att träffa avtal om tryckets häftning och inbindning.

För sin del hava fullmäktige ej något att erinra med avseende å den befoget och de uppgifter, som sålunda anses böra givas åt den nya tryckeriexpeditionen. Förslaget avser att denna expedition skulle taga befattning med allt tryck, som i huvudstaden utföres för statens räkning, således även med riksdagstrycket; och hava fullmäktige redan förut framhållit önskvärdheten av en sådan utsträckning av expeditionens verksamhet. I fråga om riksdagstrycket få fullmäktige erinra, att det enligt bestämmelse i gällande reglemente för riksgäldskontoret för närvarande åligger fullmäktige att föranstalta om upphandlingen av det härför erforderliga papperet och upprätta kontrakt om tryckningens verkställande. Enligt det föreliggande förslaget skulle dessa åligganden övertagas av den nya tryckeriexpeditionen, och vilja fullmäktige därför påpeka att i händelse av riksdagens bifall till den framställning, Eders Kungl. Maj:t kan komma att göra i förslagens syfte, en ändring i berörda bestämmelse påkallas.

Till lokal för den nya tryckeriexpeditionen föreslås den lägenhet i riksdagshuset, som för närvarande disponeras av riksdagens tryckeriavdelning. Häremot hava fullmäktige ej annat att erinra, än att, såvida icke expeditionen övertager korrekturläsningen av riksdagstrycket, någon del av denna lägenhet torde behöva under riksdagstiden tagas i anspråk för de korrekturläsare, som eljest fortfarande måste finnas hos riksdagen anställda. Ifrågasvarande lägenhet torde emellertid även med denna minskning i utrymmet bliva tillräcklig för expeditionens behov. För den ifrågasatta depån av statsdepartementens kommittébetänkanden och visst annat

tryck kan ock enligt fullmäktiges mening, åtminstone för någon tid framåt, förvaringsrum upplåtas i riksdagshusets vindsvåning.

I den remitterade utredningen har man jämväl tagit under övervägande frågan om inrättande av ett statstryckeri och därvid kommit till den slutsats, att tanken på anläggandet av ett större boktryckeri för statens räkning icke bör, åtminstone för närvarande, förverkligas. Denna mening synes fullmäktige vara grundad på goda skäl, vilka emellertid torde kunna förstärkas med en erinran om de ekonomiskt ogynnsamma resultat, som dylika statstryckerier i vissa främmande länder lämnat; och äro fullmäktige därför av den uppfattningen att tanken på inrättande av en sådan anstalt i vårt land bör övergivas. Däremot synes det fullmäktige vara skäl att taga under närmare övervägande, huruvida icke i sammanhang med de förändringar med avseende å riksbankens sedeltryckeri och sättet för dess bedrivande, som nu äro ifrågasatta, detta tryckeri lämpligen bör utvidgas att jämväl utföra tillverkning för statens räkning av stämpelar, frimärken, järnvägsbiljetter o. d.

Bilaga 2.

Kungl. generalpoststyrelsens yttrande.

Till Konungen.

Genom ämbetsskrivelse den 23 februari 1915 anbefalld att avgiva yttrande över en inom riksdagens andra kammare väckt motion angående inrättande av ett statens tryckeri får generalpoststyrelsen, med återställande av det överlämnade tabellutkastet, behörigen ifyllt rörande postverkets kostnader för ämbets- och blanketttryck m. m., i underdånighet anföra följande.

De i tabellutkastet innefattade uppgifter avse endast kostnaderna för själva trycket, men icke kostnaderna för papper, häftning, bindning och dylikt. Då emellertid priserna i de mellan generalpoststyrelsen och vederbörande leverantörer avslutade kontrakt i flertalet fall innefatta kostnaderna för såväl tryck som papper, äro de i tabellen angivna sifferuppgifter att anse som approximativa.

Den största anparten av kostnaderna för postverkets tryck, fränsett värde-trycket, faller på *blankettrycket*. År 1913 — det sista året, som upptages i blankettutkastet — användes inom posttjänsten 422 olika slag av blanketter. Dessa utgingo i till sin storlek, alltefter det ändamål vartill de användes, betydligt växlande upplagor. Medan årsförbrukningen nämnda år för de mest använda blanketterna, inrikes postanvisningar, s. k. postsakskuvert samt adresskort till inrikes paket uppgick till resp. 9, 8 och 7 miljoner stycken, utgjorde årsförbrukningen av vissa andra blanketter, som endast användas i vissa grenar av posttjänsten, till endast ett eller annat tusental. De för åren 1911, 1912 och 1913 beräknade kostnaderna för blankett-

trycket, utgingo med 25 procent på första, 20 procent på andra och tredje samt 35 procent på fjärde kvartalet. Tryckningsarbetet under samma tid utfördes till omkring 70 procent av kostnadsbeloppet i Stockholm och omkring 30 procent i landsorten.

I andra rummet beträffande kostnaderna för postverkets tryck kommer cirkulärtrycket. Av generalpoststyrelsen utgivas årligen dels 1) *Generalpoststyrelsens cirkulär*, innehållande såväl tjänsteföreskrifter av mera stadigvarande giltighet — med undantag av taxetillägg och dylikt — som ock andra postala meddelanden av större och varaktigare betydelse, dels 2) *Bihang till generalpoststyrelsens cirkulär*, vilka innehålla *cirkulärbihang A)* tjänsteföreskrifter och meddelanden, som anses vara av mera tillfällig natur liksom ock tillägg till posttaxor och därmed likartade publikationer samt *cirkulärbihang B), C) och D)* föreskrifter rörande postföringen, ändringar i tidtabeller m. m., vid resp. järnvägs-, landsvägs- och lantbrevbäringsposter, dels ock 3) *cirkulär till samtliga poststationsföreståndare*, med påbud och meddelanden m. m., som anses erforderliga för poststationerna.

Varje nummer av förenämnda olika slag av cirkulär utgår i följande upplagor:

Generalpoststyrelsens cirkulär	4,600	exemplar	
Cirkulärbihang A)	3,350	»	
» B)	1,800	»	
» C)	660	»	
» D)	150	»	och
Cirkulär till poststationerna	4,750	»	

Av förenämnda tryck utgavos under år

1911	166	nummer	med tillsammans	764	sidor
1912	172	»	»	782	» och
1913	161	»	»	754	»

I medeltal utgavos i månaden av

Generalpoststyrelsens cirkulär	3	nummer
Cirkulärbihang A)	6	»
» B)	1	à 2 nummer
» C)	1	nummer
» D)	1	» samt av
poststationscirkuläret	1	»

Utgivandet av dessa cirkulär kan understundom vara av så brådskande art, att ett manuskript, som på förmiddagen avsändes till tryckeriet, redan tidigt på eftermiddagen måste föreligga färdigt i tryck för att kunna hinna avsändas till de olika postanstalterna samma dags afton.

Tryckningskostnaden för nyssnämnda cirkulärtryck har beräknats utgöra

år 1911	6,052	kronor
» 1912	6,315	»
» 1913	5,987	»

Innehållet består med hänsyn till uppställningen av både text och tabeller.

Till cirkulärtrycket torde också kunna räknas en mångfald olika, mera tillfälliga tryck såsom särtryck till taxor, instruktioner och reglementen, tidtabeller m. m., avsedda att hålla taxorna m. m. i kompletterat skick. Dessa särtryck utgivas i samma uppställning och format som vederbörande taxor m. m., och expedieras, när de utkomma, tillsammans med cirkulärtrycket. De upplagor, i vilka dylikt

särtryck utkommer, äro i allmänhet ganska stora, för vissa slag uppgående till över 8,000 exemplar.

Av större tryckeriarbeten, som årligen utgivas, men som icke äro att anse som cirkulärtryck, äro att märka postanstaltsförteckningen och tidtabellerna för järnvägsposterna. Den förra publikationen utkommer en gång, den senare två gånger årligen. Båda äro att betrakta såsom nästan uteslutande tabelltryck, och utkomma postanstaltsförteckningen i 10,000 exemplar, varje exemplar om 11 ark, och tidtabellerna i 2,300 exemplar om 52 ark i varje exemplar. Själva tryckningskostnaden belöper sig för år ungefärligen till för postanstaltsförteckningen 950 kronor och för tidtabellerna 2,740 kronor. Dessa arbeten och i all synnerhet tidtabellerna, som utkomma den 1 maj och den 1 oktober och stå i samband med de vid dessa tidpunkter utfärdade järnvägstidtabellerna för sommar- och vinterturerna äro av särdeles brådskande natur beroende därpå, att järnvägstidtabellerna komma postverket tillhanda i sista stund. Det tryckeri, som utför dessa arbeten, jämte de flesta cirkulärtrycken m. m., K. L. Beckmans boktryckeri i Stockholm, är då nödsakat att under en veckas tid nästan uteslutande forcera detta tryck, varvid övertids- och nattarbete i regel icke kan undvikas.

Årligen utgivas vidare postverkets personalförteckning med en upplaga av 3,100 exemplar. Varje exemplar av denna förteckning omfattade år 1914 42 ark. Kostnaden för själva trycket härav kan beräknas till omkring 3,500 kronor. Innehållet är att anse såsom tabelltryck.

Bland större årligen återkommande tryckalster må till sist nämnas postverkets årsberättelse, som för år 1913 omfattade en upplaga av 1,400 exemplar om 276 sidor per exemplar. Kostnaden för tryckningen av denna berättelse belöpte sig till omkring 1,850 kronor, varav 600 kronor komma på textavdelningen och 1,250 kronor på tabellavdelningen.

Sedan nu i korthet redogjorts för blankettrycket och det årligen förekommande cirkulärtrycket m. m., återstår att belysa kostnaderna för *taxe- och reglementstrycket*. Av taxor märkas brevposttaxan och paketposttaxan, som utgivas, när behovet kräver nya dylika arbeten. Den förra utkom år 1914 i en upplaga av 1,500 exemplar om 148 sidor kvarto och kostade i tryckning 1,775 kronor. Den senare utkom år 1911 i 1,200 exemplar om 209 sidor kvarto, och utgjorde själva tryckningskostnaden för denna 3,490 kronor. Såväl brev- som paketposttaxan innehåller text och tabelltryck.

Årligen utgivas tidningstaxorna, den inrikes och den utländska, den förra i 10,000 exemplar om 190 sidor, den senare i 4,900 exemplar om 144 sidor. Båda måste rubriceras såsom rent tabelltryck och utgjorde tryckningskostnaderna för den förra 2,950 kronor och för den senare 1,530 kronor. Siffrorna för tidningstaxorna hänföra sig till 1915 års upplagor.

Bland reglements- och instruktionsstrycket eller författningstrycket kan omnämnas allmänna poststadgan, tjänstemannainstruktionen, postbetjäntsinstruktionen, instruktionen för poststationer och lantbrevbärare m. fl. Författningstrycket utkommer i rätt ansevärd upplagor, men då dylikt tryck mera sällan förekommer, omnämnas här endast sådana större tryckalster, som utkommit under de senaste åren. Så utkom år 1912 av det nya postreglementet »allmänna bestämmelser och avdelning I» i en upplaga av 6,000 exemplar med en kostnad för själva tryckningen av omkring 1,400 kronor. År 1914 utkom instruktionen för post-

stationerna. Upplagans storlek var 8,800 exemplar och utgjorde tryckningskostnaden 2,070 kronor.

Slutligen kan bland icke årligen utkommande arbeten omnämnas den s. k. stora tidtabellsamlingen för landsvägsposter, som näppeligen kan sammanföras med någon av ovannämnda grupper av postalt tryck. Den utgives omkring vart femte år, sista upplagan år 1911, och belöpte sig tryckningskostnaden för nämnda tabellsamling till 2,115 kronor.

Här ovan för åren 1911—13 beräknade kostnader för postalt tryck med undantag av blanketter fördela sig tämligen lika på årets samtliga kvartal med den förskjutning till ökning för första kvartalet, som förklaras av att, bland annat, båda tidningstaxorna utgivas under december månad och betalas först under kommande år. Uttryckt i procent komma av dessa kostnader 40 procent på första kvartalet samt 20 procent på vardera av andra, tredje och fjärde kvartalen. Allt postalt tryck, som icke är att hänföra till blankettryck, verkställs i Stockholm, till allra största del hos förutnämnda K. L. Beckmans boktryckeri.

Beträffande de i tabellutkastet förefintliga uppgifter torde slutligen böra omnämnas, att under tabelltryck upptagits allenast kostnaden för sådana tryckalster, som till huvudsakligaste del utgöras av tabelltryck, medan sådant tryck i stor omfattning förekommer även bland de såsom ämbetstryck m. m. rubricerade tryckalster. Att i fråga om dylika noggrant skilja mellan de olika slagen av tryck låter sig icke göra.

Förutom det tryck, som erfordras för posttjänsten i dess helhet, behöves för de olika postdistrikten ävensom för de större postkontoren en del tryck, såsom adresslappar, etiketter, tabeller och tillkännagivanden m. fl. tryckalster av mera tillfällig natur eller av beskaffenhet att avse endast ett eller annat postdistrikt.

På sätt styrelsen omförmälde i sitt underdåniga utlåtande den 5 mars 1913 angående ifrågasatt inrättande av en statens tryckeriexpedition, har styrelsen för att på ett snabbt och billigt sätt tillgodose behovet av dylikt tryck år 1909 inrättat ett mindre postverkets accidenstryckeri i Malmö. Detta tryckeri har så småningom utvecklats så, att allt flera postverkets blanketter och annat tryck överlämnats till utförande av tryckeriet. Under år 1914 har exempelvis sammanlagda antalet olika tryck därstädes utgjort 2,777,729, sammanlagda upplagornas storlek 6,212,100 samt beräknade tryckningskostnader, exklusive kostnader för papper kronor 11,381.15. Då det ekonomiska resultatet av Malmötryckeriet varit gott och anordningen i övrigt visat sig för postverket i alla avseenden tillfredsställande, har generalpoststyrelsen för avsikt att fortsätta på den sålunda inslagna vägen att, i den mån så lämpligen kan ske, verkställa tryck för postverkets räkning å tryckeriet i fråga. I huru stor utsträckning detta kan komma att ske, är generalpoststyrelsen emellertid ej beredd att nu uttala sig och ännu mindre att yttra sig om, huruvida ett statstryckeri av större omfattning lämpligen bör komma till stånd. Denna fråga tarvar alltför vidlyftiga utredningar för att styrelsen på den korta tid, som stått styrelsen till buds för detta utlåtandes avgivande, skall kunna för sin del besvara frågan.

Vad postverket beträffar, intager detsamma en särställning genom det värde-tryck, som det åligger postverket ombestyras, nämligen frimärks- och stämpeltrycket. Frimärkstrycket verkställs, efter i kontrakt närmare bestämda grunder, av aktiebolaget Jacob Bagges sedeltryckeri. Det för närvarande i kraft varande

kontraktet är avslutat att gälla intill 1917 års slut samt förlänges, om detsamma icke före december månads utgång 1916 å någondera sidan uppsäges, för ytterligare ett år i sänder o. s. v. med ett års uppsägning. Kontraktet innefattar förpliktelser för leverantören att fullständigt förfärdiga de för postverket behövlige frankotecken, nämligen frimärken, frankokouvert, brevkort och kortbrev samt att tillhandahålla alla de för ifrågakommande tillverkning erforderliga materialier. Här nedan lämnade uppgift innefattar såväl jämväl kostnaderna för papper.

Kostnaderna för tillverkning av frankotecken utgjorde under

år 1911	kronor 141,974
» 1912	» 232,890
» 1913	» 231,346.

Antalet från frimärksförrådet till postanstalterna utsända frankotecken utgjorde

år 1911	234,805,050 st.
» 1912	243,925,150 »
» 1913	253,852,490 »

Från innevarande års början har postverket övertagit det statskontoret förut påvilande bestyret med stämpelväsendet, jämväl innefattande föranstaltande av tryckning av stämplat. Generalpoststyrelsen har övertagit de av statskontoret i sådant hänseende upprättade kontrakt med föreståndaren för riksbankens sedeltryckeri.

Kostnaden för nämnda tryck, inberäknat papper, har under nedannämnda år uppgått till:

år 1912	kronor 98,182.05
» 1913	» 101,676.55.

I sitt ovan omnämnda den 5 mars 1913 avgivna underdåniga utlåtande rörande en statens tryckeriexpedition har generalpoststyrelsen förklarat sig tilltalad av att staten själv skulle på ett statstryckeri ombesörja tillverkningen av frankotecken. Och vill det synas generalpoststyrelsen, som om åtskilliga skäl skulle tala för, att allt värdestryck för statens räkning sammanfördes till ett statstryckeri. Generalpoststyrelsen har sedan någon tid under utredning, huru hithörande förhållanden lämpligen böra ordnas.

Ett dylikt statstryckeri skulle otvivelaktigt innebära avsevärda fördelar. Men å andra sidan är en sådan anordning av så genomgripande beskaffenhet, att styrelsen för närvarande icke är beredd att intaga definitiv ståndpunkt till denna fråga. Stockholm den 9 april 1915.

Underdånigst

JULIUS JUHLIN.

HERMAN ASKBERG. JACQUES PRAMBERG. GUSTAF KIHLMARK. C. A. HASSELROT.
föredragande

Joh. Rudbeck.

Bilaga 3.*Kungl. telegrafstyrelsens yttrande.*

Till Konungen.

Sedan Eders Kungl. Maj:t den 23 februari 1915 anbefallt telegrafstyrelsen att avgiva underdånigt yttrande över en inom riksdagens andra kammare väckt motion, nr 162, om skrivelse till Eders Kungl. Maj:t angående inrättande av ett statens tryckeri ävensom att meddela upplysningar om telegrafstyrelsens kostnader för ämbets- och blankettryck, får telegrafstyrelsen, med bifogande av uppgift över tryckningskostnaderna, avfattad i enlighet med det till styrelsen överlämnade formuläret, i underdånighet anföra följande:

Telegrafstyrelsen delar motionärernas uppfattning, att onödiga utgifter tillskyndas statsverket genom bristande sakkunskap inom tryckeribranschen hos de statens tjänstemän, som hava att ombesörja tryck för statens räkning. För att råda bot härför föreslog telegrafstyrelsen i sin underdåniga skrivelse den 7 mars 1913 angående inrättande av en statens tryckeriexpedition — jämte det styrelsen på anförda grunder avstyrkte en sådan expeditions inrättande — att i statens tjänst skulle anställas en på alla till tryckeribranschen hörande områden fullt förfaren person, vilken lämpligen borde hava fungerat såsom faktor vid större tryckeri. Denne sakkunnige skulle, sedan han inhämtat kännedom om alla slag av tryck, som förekomma inom statsförvaltningen, kunna genom råd och anvisningar till myndigheternas vederbörande tjänstemän angående tryckeriarbetens planläggning och uppställning m. m., genom meddelande av föreskrifter för tryckerierna angående statstryckets utförande, genom uppgörandet av avtal med pappersbruken om pappersleveranser och med tryckerierna angående à-pris beträffande tryck för statens räkning, samt genom att på anmodan biträda vederbörande tjänstemän vid granskning av tryckeriräkningar, säkerligen kunna åstadkomma högst betydande besparingar i kostnaderna för statstrycket. Innan en sådan utväg för tryckningskostnadernas nedbringande åtminstone prövats, anser styrelsen det med all sannolikhet mycket riskabla inrättandet av ett statstryckeri icke böra komma under allvarligt övervägande.

Telegrafstyrelsen har nämligen av de i motionen åberopade motiv för inrättande av ett statstryckeri icke blivit i någon mån övertygad om att ett sådant skulle medföra några avsevärda besparingar i kostnaderna för statens tryck, utan håller tvärtom före, att denna anstalt, vilken förvisso skulle åstadkomma mångahanda olägenheter, ganska snart skulle visa sig vara en för staten ofördelaktig affär.

Till en början torde det vara klart, att allt statstryck, som nu utföres i landsorten, skulle ställa sig dyrare än hittills, om det utföres på ett i huvudstaden beläget statstryckeri, alldenstund tryckeriprisen måste bli högre i Stockholm än i landsorten. Men vidare är det näppeligen antagligt, att ett statstryckeri skulle kunna drivas så, att ens det tryck, som nu utföres i Stockholm, skulle bli utfört billigare av ett statstryckeri än det under ett riktigt handhavande från myndigheternas sida av deras tryckeriarbeten skulle kunna å enskilda tryckerier utföras.

Orsaken härtill är den att — förutom det att det alltid måste vara svårt för staten att på dylika områden konkurrera med den enskilda företagsamheten — ett statstryckeri under vissa tider av året skulle få mycket ringa arbete för den stora arbetarstam, vilken kräves för att under den brådaste tiden kunna utföra alla beställningar. Största delen av statens tryck är nämligen av sådan art, att det måste utföras under samma tid som riksdagstrycket, vilket genom sitt omfång och krav på särskild skyndsamhet erfordrar en stor tryckeripersonal. Blankettryck torde väl i regel icke vara av så brådskande art, att det ej skulle kunna utföras på den för statstryckeriet lämpligaste tiden av året, men vid de genom konkurrensen redan nu starkt pressade priserna på sådant tryck lär statstryckeriet icke kunna i prisbillighet upptaga tävlan med de enskilda tryckerierna. Att ett blivande statstryckeri skulle kunna påräkna beställningar från kommuner och andra samhällsorganisationer i landsorten för att därmed sysselsätta tryckeripersonalen under de tider, då statens tryck icke lämnar tillräckligt arbete för densamma, torde få anses alldeles uteslutet, enär, såsom förut antytts, statstryckeriet icke skulle kunna hålla så låga priser som tryckerierna i landsorten, varförutom ökat besvär med tryckets utförande å annan ort och även andra orsaker givetvis skulle avhålla dem från att vända sig till det i huvudstaden belägna statstryckeriet.

Vidkommande ovanberörda uppgift över tryckningskostnaderna tillåter sig telegrafstyrelsen meddela, att däri, i saknad av närmare anvisningar rörande det överlämnade formulärets ifyllande, medräknats icke blott kostnader för sättning, korrigering, häftning och bindning utan även utgifter för papper, vadan uppgiften icke synes vara i någon mån vägledande vid bedömande av den föreliggande frågan. Ej heller lära de i formulärets fyra sista kolumner lämnade siffrorna angående kostnadernas fördelning å de skilda kalenderkvartalen lämna någon ledning härvid, all den stund denna fördelning av kostnaderna måst göras med hänsyn till tiden för räkningarnas likviderande och således icke anger tiden av året för arbetenas utförande.

Stockholm den 19 mars 1915.

Underdånigst
HERMAN RYDIN.

A. HAMILTON.

Ernst Carlberg.

Bilaga 4.

Kungl. järnvägsstyrelsens yttrande.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 23 februari 1915 har järnvägsstyrelsen anbefallts att avgiva och till Eders Kungl. Maj:t inkomma dels med yttrande över en inom riksdagens andra kammare väckt motion nr 162 angående inrättande av ett statens

tryckeri, dels ock med upplysningar om statens järnvägars kostnader för ämbets- och blankettryck m. m. i enlighet med ett remissen bilagt formulär.

Till åttlydnad härav får styrelsen med överlämnande av de begärda upplysningarna Bil. A och Bil. B, därav den förra avser tryckalster, som anskaffas genom styrelsens biljett- och blankettkontor och den senare tryckalster i övrigt, i underdånighet anföra följande.

Nämnda bilagor utvisa:

beträffande *biljett- och blankettkontorets tryck*

att kostnaden härför i medeltal för åren 1911—1913 utgjort omkring 325,000 kronor, därav huvudparten utgöres av blankettryck;

att om än genom kostnadens förskjutning till annat kvartal än det motsvarande trycket avser, siffrorna härom äro föga belysande, de dock synas utmärka någon kostnadsökning under årets sista kvartal, vilket torde bero därpå, att utöver den omfattande tryckning, som för tillgodoseende av de inkomna rekvisitionerna av blanketter från stationerna äger rum under sista månaden i varje kalenderkvartal, under sista kvartalet tillkommer åtskilligt tryck för banavdelningens och maskinavdelningens vidkommande;

att omkring 72 procent¹⁾ faller på tryck inom Stockholm och 28 procent i Södertälje;

att omkring 94 procent av tryckningskostnaden har före beställningen fastställts på grund av inforrade anbud;

samt att, även om det åsyftade statstryckeriet skulle komma till stånd, i varje händelse måste undantagas den å kontorets biljettryckeri verkställda tryckningen av pappbiljetter (de s. k. edmonsonska biljetterna):

och *beträffande trycket i övrigt*

att kostnaden härför i medeltal för åren 1911—1913 utgjort omkring 100,000 kronor, därav större delen ämbetstryck;

att rörande kostnadsfördelningen per kvartal siffrorna ej synas giva något bestämt utslag, vilket väl får tillskrivas den omständigheten, att åtskilligt ämbetstryck såsom order m. m. ej kan bindas vid visst kvartal eller årstid;

att tryckningsarbetet nästan uteslutande utförts i Stockholm;

samt att omkring 80 procent av tryckningskostnaden fastställts på grund av inforrade anbud.

Med ifrågavarande motion har nu synbarligen i främsta rummet avsetts att genom inrättande av ett statstryckeri för såväl riksdagstrycket som det egentliga statstrycket nedbringa tryckningskostnaderna; och skulle detta ske genom företrädesrätt för riksdagstrycket under riksdagstiden och förskjutande i erforderlig omfattning av det andra statstrycket till årets övriga tider.

Uppslaget att nedbringa dessa kostnader är ju värt allt beaktande. För sin del har järnvägsstyrelsen i underdånig skrivelse den 7 mars 1913, då fråga förelåg om inrättande av en tryckeriexpedition, vilken fråga dock såsom synes mera av formella skäl då ej vann sin lösning, uttalat, att genom inrättande av dylik expedition vore sannolikt, att statens tryckningskostnader i stort sett skulle komma att

¹⁾ Härav faller i runda tal 25 procent kopietryck å Centraltryckeriet, 23 procent blankettryck å Svenska tryckeribolaget, 15 procent ämbetstryck å Beckmans tryckeri och 9 procent å övriga tryckerier.

nedbringas och att i allt fall otvivelaktigt genom denna expedition — som ju skulle utöva kontroll över de enskilda tryckeriernas arbetsprodukt — skulle vinnas mera tillfredsställande garanti för att kostnaderna komma att hålla sig inom skäligen gränser. Man må nu fråga sig huruvida berörda önskemål skulle ernås genom ifrågavarande förslag, som avser sammanförande av allt statstryck inom ett staten tillhörigt tryckeri med företrädesrätt för riksdagstryck.

Vad statens järnvägar angår, är det till en början ej möjligt att förlägga det huvudsakliga ämbetsstrycket såsom löpande order, avlöningsstater m. m., ävensom delvis tidtabellstrycket m. m. uteslutande utom riksdagstiden, utan måste detsamma såsom hittills beträffande tryckningstiden lämpa sig efter behov och förhandenvarande förhållanden.

Annorlunda skulle man teoretiskt sett kunna ställa sig i spörsmålet rörande en del blankettryck. Genomförande av reformen rörande detta tryck skulle dock medföra vissa olägenheter av ingalunda oväsentlig art. De såsom ovan redan antytts nu brukliga kvartalsrekvisitioner från stationerna, vilka med gott ekonomiskt resultat nu äro använda, skulle få utbytas mot årsrekvisitioner. För att säkerställa sig komme då självfallet vederbörande rekvirerande station att framställa större krav å blanketter än som under nuvarande rekvisitionsväsende för år räknat belöper å stationen. Vidare inträffa mycket ofta under löpande år ändringar i blanketternas uppställning. Även härav skulle med en dylik rekvisitionsväsendets omläggning vara att befara kostnadsökning i stället för den åsyftade besparingen i kostnader. Kostnadsökning skulle också uppstå i och med det genom årsbeställning föranledda behovet av betydligt ökade lagerutrymmen för biljett- och blankettkontoret och i viss omfattning av ökad personal.

Det är ock att beakta, att trycket för statens järnvägars räkning är i och för sig av en så betydande omfattning att det icke synes möjligt förlägga detsamma till ett för såväl riksdagen som de centrala verken gemensamt statstryckeri, som skulle kunna under årets olika tider tillgodose de förhanden varande olika behoven.

Härtill kommer, att i stort sett tryckningskostnaden i huvudstaden ställer sig avsevärt dyrare än i landsorten, vilket styrelsen för sin del genom erfarenheten från det i Södertälje sedan flera tiotal av år nästan uteslutande för statens järnvägars räkning fungerande tryckeriet kan vitsorda.

Under uttalande att genom inrättande av en tryckeriexpedition, såsom år 1913 ifrågasattes, och dennas gradvisa utveckling till en början till ett mindre tryckeri bättre skulle nås det åsyftade önskemålet än genom bifall till motionen, får styrelsen på grund av det anförda för sin del avstyrka bifall till densamma.

Vid behandlingen av detta ärende har även närvarit byråchefen Almqvist.
Stockholm den 10 april 1915.

Underdånigst

AXEL GRANHOLM.

IVAR VIRGIN.

JOHN FLODIN.

PER KJELLIN.

Bilaga 5.*Kungl. socialstyrelsens yttrande.*

Till Konungen.

Hos Eders Kungl. Maj:t har riksdagens andra kammare femte tillfälliga utskott i skrivelse den 22 februari 1915 anhållit, bland annat, om socialstyrelsens yttrande över en inom kammaren väckt motion, nr 162, om skrivelse till Eders Kungl. Maj:t angående inrättande av ett statens tryckeri, ävensom att styrelsen därvid, så vitt sig göra läte, måtte meddela upplysningar om styrelsens kostnader för ämbets- och blankettryck m. m. i enlighet med bifogat tabellutkast.

Sedermera har Eders Kungl. Maj:t genom nådig remiss den 23 februari 1915 anbefallt styrelsen att skyndsamt avgiva och till Eders Kungl. Maj:t inkomma med det yttrande och de upplysningar, som utskottet sålunda begärt.

Med avseende härå får styrelsen dels överlämna bilagda uppgifter över styrelsens tryckningskostnader, i enlighet med ovannämnda tabellutkast, dels ock i saken anföra följande.

Ändamålet med det föreliggande förslaget om inrättande av ett statens tryckeri är att möjliggöra en besparing i statens tryckningskostnader. Huru stor denna besparing i verkligheten skulle kunna bli är ju omöjligt att på förhand ens tillnärmelsevis beräkna. Styrelsen anser sig emellertid här böra framhålla vissa omständigheter, vilka kunna förväntas komma att utöva inflytande härpå.

I sådant hänseende må framhållas, att ett statstryckeri, för att kunna fylla sitt ändamål under den tid riksdagstrycket varar, måste givas en betydande storlek. Redan riksdagstrycket i och för sig är ju av betydlig omfattning, men därtill skulle komma allt statstryck i övrigt, som icke tål uppskov. Till det sistnämnda slaget höra exempelvis alla periodiskt utkommande tryckalster, bland vilka styrelsen inom eget arbetsområde vill nämna Sociala Meddelanden och Samling av anmälningar till sjukkasse- och understödsföreningsregistren.

Tillika vill styrelsen erinra, att en del årliga officiella redogörelser äro av sådan art, att det ställer sig fördelaktigt att låta den för viss årsredogörelse uppsatta stilen förbli stående för att användas för nästa årgång och så vidare, något som jämväl har sin inverkan på tryckerianläggningens omfattning.

Det synes sålunda vara uppenbart, att ett statstryckeri måste erhålla synnerligen stora dimensioner för att kunna arbeta tillfredsställande under den tid av året riksdagstrycket varar — sannolikt skulle det visa sig erforderligt, att göra detsamma större än något av de nuvarande enskilda tryckeriföretagen. Vid sådant förhållande uppstår frågan, huruvida det kan bli möjligt att allenast för statens räkning ekonomiskt utnyttja detsamma under den återstående delen av året. För egen del anser styrelsen det vara tvivelaktigt, att så kan ske.

En annan viktig omständighet, som måste tagas i betraktande vid kostnadsfrågans bedömande, är, att staten efter upprättande av ett statstryckeri icke längre kan draga någon fördel av de billigare arbets- och andra omkostnader, som lands-

orten erbjuder, när självfallet ett statstryckeri måste förläggas i Stockholm. Under det år bilagda uppgifter avse, nämligen år 1913, utfördes styrelsens tryckningsarbeten till omkring 95 procent i Stockholm och till omkring 5 procent i landsorten. Av dessa siffror framgår visserligen, att styrelsen under det ifrågavarande året i tämligen obetydlig utsträckning använde sig av landsortstryckerierna. Sedan emellertid erfarenheten givit vid handen, att styrelsens tryckningsarbete, åtminstone i den mån detsamma utgöres av formulär och blanketter, kan utföras lika bra i landsorten som i Stockholm och till väsentligt billigare pris, har styrelsen börjat att i allt större omfattning anlita landsortstryckerierna.

Av nu antydda skäl synes man måhända icke böra ställa allt för stora förväntningar på den besparing, som genom upprättande av ett statstryckeri tilläventyrs må komma staten till godo.

De olägenheter åter, som härigenom skulle vållas styrelsen och övriga liknande statsinstitutioner, vilka utöva en omfattande publikationsverksamhet, äro däremot av särdeles allvarlig art. Enligt motionärernas mening skulle dessa myndigheters tryckningsarbete utföras av statstryckeriet väsentligen å de tider, då det sannma icke vore sysselsatt med riksdagstrycket, det vill säga ungefär mellan den 15 juni och 15 december årligen. Att en dylik anordning, där den överhuvud kunde komma till utförande, skulle i hög grad fördröja ifrågavarande tryckalsters utkommande av trycket synes vara självfallet. Vad särskilt de statistiska publikationerna beträffar, finnas tyvärr redan förut så många samverkande orsaker, vilka försena deras utkommande, att det är absolut nödvändigt att med sorgfällighet vaka över att icke några nya tillkomma.

Men icke nog med att den ifrågasatta anordningen kommer att fördröja dessa publikationers utkommande av trycket, utan det finnes uppenbarligen anledning att befara, att densamma jämväl skall verka förryckande på såväl ifrågavarande arbetens planläggning och utförande som verksamheten i dess helhet inom vederbörande verk.

Under sådana förhållanden ställer sig styrelsen synnerligen tveksam till den ifrågasatta reformen.

Styrelsen är emellertid ense med motionärerna därutinnan, att en ändring i de nuvarande förhållandena, avseende att hålla statens tryckningskostnader inom rimliga gränser, är önskelig.

Såsom motionärerna själva framhålla, äro de väsentligaste anledningarna till de höga kostnaderna att söka i bristande planmässighet vid beställning för statens olika verk samt svårigheterna att kontrollera kostnaderna. Det synes emellertid styrelsen, att nämnda orsaker böra i det stora hela kunna avlägsnas på väsentligt enklare sätt än vad nu föreslagits, nämligen genom upprättande av en statens tryckeriexpedition i huvudsaklig överensstämmelse med Eders Kungl. Maj:ts proposition i ämnet till 1913 års riksdag. I allt fall torde det vara lämpligt, att upprättandet av en dylik expedition blir den första åtgärden från statsmakternas sida för vinnande av nu avsedda ändamål, när man genom expeditionens verksamhet givetvis skulle bliva i stånd att bättre än nu bedöma, huruvida och vilka ytterligare åtgärder kunde befinnas önskliga. Möjligen skulle det vara ändamålsenligt att redan från början gå ännu ett steg längre och samtidigt med upprättandet av en tryckeriexpedition jämväl inrätta ett statstryckeri, ehuru av väsentligt mindre omfattning än vad motionärerna tänkt sig.

För sådant fall skulle statstryckeriet icke anläggas i större skala än att det samma med säkerhet kunde påräkna jämn sysselsättning året runt utan att inkomma tryckningsbeställningar behöfde stå över för att giva nödig utfyllnad i arbetstillgången vid tider av mindre sådan.

En nödvändig komplettering av denna anordning skulle emellertid vara, att statsmyndigheterna vid behov ägde rätt att i erforderlig utsträckning få sitt tryckningsarbete omedelbart utfört av enskilda tryckerier.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören Elmquist, byråcheferna Huss, Andersson, Bergsten och Rabenius, tjänsteförrättande byråcheferna Bjurstedt och Molin samt socialfullmäktigen Lindqvist.

Underdånigst

HENNING ELMQUIST.

ELIS BJURSTEDT.

Bilaga 6.

Kungl. pensionsstyrelsens yttrande.

Till Konungen.

Genom statsrådets och chefens för civildepartementet ämbetskrivelse den 23 februari 1915 har pensionsstyrelsen anbefallts att till Eders Kungl. Maj:t inkomma med yttrande och upplysningar i anledning av en utav riksdagens andra kammarens femte tillfälliga utskott gjord framställning om erhållande av styrelsens yttrande över en inom nämnda kammare av herr Ingvarson m. fl. väckt motion, nr 162, om skrivelse till Eders Kungl. Maj:t angående inrättande av ett statens tryckeri.

Med anledning härav får pensionsstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Styrelsen började som bekant sin verksamhet den 1 september 1913. Kostnaderna för styrelsens ämbets- och blankettryck m. m. under tiden till och med nämnda års utgång framgå av anteckningarna å det till ämbetsverket överlämnade tabellutkastet, som härmed återställes. Ehuru tabellutkastet ej avser uppgifter för år 1914, har styrelsen, då siffrorna för sistnämnda år omfatta en längre verksamhetstid och därför äro i någon mån mera belysande, ansett sig böra meddela följande uppgifter rörande tryckningskostnaderna för år 1914.

Kostnaderna under år 1914 hava utgjort i avrundade tal:

för blanketter av olika slag m. m.	kronor 37,000: —
» ämbetstryck (utlåtanden, redogörelser, cirkulär, broschyrer m. m.)	» 28,000: —
	Summa kronor 65,000: —

I fråga om första posten (blanketter m. m.) bör erinras, att däri ingår jämväl kostnaden för en del av tryckerier levererat bindningsarbete, brevkvert och papper, påtryckta ämbetsverkets namn, och annat, som icke är att hänföra till egentliga trycksaker.

Nära hälften av förestående belopp faller på årets första kvartal, och har detta sin grund däri, att en betydlig del av de för styrelsens och pensionsnämndernas arbete nödiga blanketter och formulär måst vara färdiga i god tid, innan arbetet med granskningen av ansökningar om pension (understöd) tog sin början. För framtiden torde emellertid vara att vänta, att tryckningskostnaderna skola kunna något mera fördelas å olika tider av året. Allt tryckningsarbete har verkställts i Stockholm.

Totala kostnadssumman för till styrelsen levererat tryck måste helt naturligt ställa sig relativt hög, då med hänsyn till beskaffenheten och omfattningen av styrelsens verksamhet en högst betydlig mängd trycksaker erfordras. Styrelsen har emellertid gjort allt vad den kunnat för att erhålla så billiga priser som möjligt; och det torde icke kunna med fog påstås, att priserna för de särskilda posterna äro höga.

Bland viktigare blanketter, som styrelsen låtit trycka, må nämnas: blanketter till ansökningar om pension och till pensionsnämndsutlåtande över sådan ansökning, pensionsbrev, försäkringsböcker (för den frivilliga försäkringen), läkareutlåtande och pensionsnämndsutlåtande angående sjukvårdande åtgärder, förteckning enligt 14 § pensionsförsäkringslagen, uppgifter över beslutade pensioner, registerkort, ett stort antal olika formulär till skrivelser till pensionsnämndernas ordförande, frågeformulär, liggare, diariet o. s. v.

Såsom exempel på viktigare av styrelsen utgivet ämbetsstryck kunna anföras: instruktioner och anvisningar till pensionsnämnder och ombud (88 sidor), exempel-samling (48 sidor), broschyrer angående pensionsförsäkringen (16 sidor) och angående sjukvårdande åtgärder (86 sidor), cirkulär till taxeringsnämnderna i riket (10 sidor), flygblad och uppsatser rörande pensionsförsäkringen (särskilt rörande den frivilliga försäkringen) samt andra tryckalster, avsedda för den av styrelsen bedrivna upplysningsverksamheten, meddelanden till pensionsnämnder och ombud m. m.

Med hänsyn till de extra ordinära förhållandena under pensionsförsäkringens organisation, den forcering av allt arbete, som därunder måste äga rum, m. m. kunna givetvis de lämnade siffrorna icke giva någon mera pålitlig vägledning för bedömande av kostnaderna för framtiden, då mera stabila förhållanden inträtt.

Man torde kunna antaga, att med tiden någon minskning skall yppas i den del av tryckningskostnaderna, som avser styrelsens upplysningsverksamhet. Men å andra sidan lär behovet av blankettryck komma att ökas i samma mån som pensionsförsäkringens utveckling fortskrider, varjämte framdeles tillkomma kostnaderna för tryckning av kort för det stora registret över de försäkrade samt för tryckningen av den årsberättelse, som det enligt gällande instruktion åligger styrelsen att avgiva.

Styrelsen anser sig i detta sammanhang böra nämna, att ämbetsverket under år 1914 haft ej obetydliga tryckningskostnader i och för handläggningen av ärenden angående understöd åt sådan värnpliktigs familj, som fullgör tjänstgöring till rikets försvar. Dessa kostnader, som ej skola slutligen bestridas av de för pensionsstyrelsens förvaltningskostnader avsedda medel och icke inräknats i uppgifterna härovan, hava för år 1914 uppgått till i runt tal 11,200 kronor, därunder öfvervägande delen avsett blankettryck och dylikt.

Med hänsyn till det högst avsevärda belopp, vartill ämbetsverkens årliga tryckningskostnader sammanlagt uppgå, bör givetvis tillses, att statens tryck ombesörjes på ett fullt ändamålsenligt sätt, och i vad mån besparingar kunna göras. Det synes redan av detta skäl vara önskligt, att en undersökning verkställes i den av motionärerna föreslagna riktningen.

Givet är, att det för ämbetsverken i många fall skall möta svårighet att bedöma avgivna prisuppgifter å trycksaker, då flera omständigheter i fråga om dessa hava betydelse. Särskilt beträffande större upplagor, där papperskostnaden spelar en stor roll, kan ofta vara svårt att träffa ett riktigt avgörande, därest man icke vill låta underkasta de inlämnade pappersproven en relativt kostsam undersökning. Debiteringen för korrekturändringar och övertidsarbete, som då och då måste förekomma, är även svår att bedöma. Dessa och andra svårigheter, såsom utväljandet av för olika behov lämpat tryckpapper m. m., skulle åtminstone till stor del avhjälpas, därest ämbetsverken hade tillgång till ett statstryckeri och den sakkunskap, som där måste finnas.

Pensionsstyrelsen anser alltså, att genom inrättandet av ett statens tryckeri, där ämbetsverken kunde få erforderligt tryck utfört, fördelar borde kunna vinnas för staten. En förutsättning för att ett gott resultat skulle kunna ernås torde emellertid vara, att statstryckeriet organiseras och arbetar efter i huvudsak samma principer som enskilda tryckerier. Naturligen bör dock statstryckeriet icke beräkna högre pris för sitt tryckningsarbete än de enskilda tryckerierna.

En annan förutsättning synes vara, att ett dylikt statens tryckeri icke får utesluta konkurrens från enskilda tryckeriers sida. Ett statstryckeri torde, även om det vore tämligen stort anlagt, ofta nog vid inträffande anhopning av arbetet icke vara i stånd att tillgodose olika statsmyndigheters krav på snabb expedition av brådskande tryck. Vore ämbetsverken förpliktade att uteslutande använda ett enda tryckeri, riskerade de, att esomoftast viktiga arbeten och uppgifter bleve eftersatta. Särskilt under de tider av året, då statsdepartementen och riksdagen framför allt måste lägga beslag på tryckeriets tid, bleve det säkerligen ej sällan omöjligt för detta att tillfredsställa ens mycket måttliga anspråk från övriga statsinstitutioners sida. Ämbetsverkens arbeten skulle bliva i betänkelig grad lidande på en sådan anordning.

Vad särskilt pensionsstyrelsen angår anser sig styrelsen böra framhålla, att enligt vad erfarenheten visat, det ej alltid går att på förhand beräkna det behöfliga trycket och att styrelsen måste hava möjlighet att få trycksaker, som av det förefallande behovet påkallas, omedelbart utförda.

Ämbetsverken böra icke ställas i ett sådant beroende av tryckeriet, att de nödgas utan vidare finna sig i den ordning, i vilken tryckeriet anser sig kunna leverera beställda trycksaker. Visserligen torde det böra åligga ämbetsverken att i fråga om varje leverans först hänvända sig till statstryckeriet, men om detta icke ser sig i stånd att inom erforderlig kort tid fullgöra beställningen, bör densamma kunna överlämnas åt enskilt tryckeri. Möjligen skulle det emellertid härvid kunna ordnas så, att vederbörande myndighet, som nödgades anlita enskilt tryckeri, i och för granskningen av kostnadsförslag, räkningar m. m., finge vid behov rådfråga någon vid statens tryckeri anställd sakkunnig person.

Vad angår den ekonomiska sidan av saken synes tvivelaktigt, om ett stort av staten anordnat tryckeri skulle komma att bliva ekonomiskt fördelaktigt, särskilt

om man anser sig icke kunna utrusta det med samma rörelsefrihet som ett enskilt tryckeri. Däremot synes ett tryckeri med mindre omsättning, t. ex. omkring 100,000 kronor, anordnat för ett eller ett par ämbetsverk, böra kunna lämna ett ekonomiskt gott resultat, varvid dock förutsättes, att vederbörande ämbetsverk inrymmer befogenhet att övervaka och kontrollera skötseln. Tanken på att upprätta ett statstryckeri för allenast vissa ämbetsverks behov har framkastats bland annat av departementalkommitterade, som föreslagit, att ärenden rörande anskaffande och tillhandahållande av blanketter och tryck för statens kommunikationsverk skulle sammanföras till ett särskilt departementskontor inom det tilltänkta kommunikationsdepartementet och att i samband därmed skulle upprättas ett tryckeri, som till en början skulle utföra blankettryck och annat enklare tryck för de nämnda verken, men smänigom utvidga området för sin verksamhet.

Erfarenheter från det enskilda affärslivet torde utvisa, att ett sådant anordnande av eget tryckeri till och med för ett enda verk kan vara såväl ur arbets- som sparsamhetssynpunkt lönande. Vid vissa enskilda försäkringsanstalter, där eget tryckeri inrättats, hava, enligt vad styrelsen inhämtat, kostnaderna för trycksaker därigenom kunnat nedbringas, och har man där funnit sig hava stor fördel av att inom anstalten äga till sitt förfogande i tryckerifrågor sakkunniga personer.

På grund av vad sålunda anförts anser sig pensionsstyrelsen för sin del böra förorda, att en utredning kommer till stånd rörande inrättande av tryckeri för utförande av statens eget tryck.

Stockholm den 17 mars 1915.

Underdanigst:

ADOLF AF JOCHNICK.

O. F. ENBOM.
föredragande.

CARL BROBERG.

KARL DICKMAN.

HUGO ELLIOT.

ERIK STRIDSBERG.

Bilaga 7.

Kungl. statskontorets yttrande.

Till Konungen.

Enligt en den 4 innevarande mars till statskontoret ankommen skrivelse från statsrådet och chefen för civildepartementet åligger det statskontoret att till Eders Kungl. Maj:t inkomma med dels yttrande över en inom riksdagens andra kammare väckt motion angående inrättande av ett statstryckeri, dels ock upplysningar i enlighet med bifogat tabellutkast rörande statskontorets kostnader för ämbets- och blankettryck m. m. för åren 1911—1913.

I anledning härav får statskontoret överlämna bifogade uppgift å berörda tryckningskostnader, vilka utgjort

år 1911	kronor 36,465: 95
» 1912	» 34,255: 02 och
» 1913	» 33,763: —.

eller — om man vill till kostnader för statskontorets ämbetstryck hänföra utgiften för de exemplar av svensk författningssamling, som statskontoret enligt 56 § av nådiga förordningen om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering den 28 oktober 1910 har att till överståthållareämbetet och Elders Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen utlämna — tillhopa

år 1911	omkring 54,450 kronor
» 1912	» 36,850 » och
» 1913	» 33,950 »

Vad angår den inom riksdagen genom motioner i andra kammaren åren 1913, 1914 och nu senast 1915 väckta frågan om inrättande av ett statstryckeri, har såsom skäl för detta förslag huvudsakligen framhållits, hurusom ett dylikt tryckeri borde bliva ägnat att medföra besparing i statens för närvarande till omkring två miljoner kronor årligen uppgående tryckningskostnader.

Om angelägenheten av att åtgärder vidtagas till vinnande av besparing i dessa kostnader är statskontoret för sin del till fullo övertygat. I sådant hänseende får statskontoret hänvisa till innehållet av den till 1913 års riksdag avlätna nådiga propositionen nr 183 angående inrättande av en statens tryckeriexpedition; och de erfarenheter man sedermera gjort rörande statsverkets tryckningskostnader, till exempel i fråga om de större kommittéernas dryga tryckeriräkningar, hava ytterligare talat för nödvändigheten av att man söker ordna statstrycket på ett mera ekonomiskt sätt än för närvarande sker.

Men att inrättandet av ett statstryckeri skulle vara det bästa och närmast till hands liggande sättet för vinnande av detta mål, synes ej vara lika klart. I den utredning, som låg till grund för ovanberörda proposition, förekommer det uttalandet att det »lärer med fog kunna betvivlas, att driften skulle bliva lönande i ett större statstryckeri, som skulle sakna den sporre till ekonomisk skötsel, som innebäres i konkurrensen och i det enskilda förvärvsintresset». Häruti vill statskontoret för sin del instämma, och om än, såsom i den vid 1914 års riksdag i ämnet väckta motion åberopas, i åtskilliga andra länder statstryckeri »till allmän fördel» införts, så lärer det dock, enligt vad från sakkunnigt håll uppgivits, kunna betvivlas, att fördelarna av de i Wien, Berlin etc. förefintliga statstryckerier äro av ekonomisk art.

Men även antaget att ett statstryckeri skulle kunna medföra besparing i nuvarande tryckningskostnader, synes det dock, som om det först och främst borde undersökas, om ej ett liknande eller bättre resultat kunde vinnas genom enklare åtgärder än ett så vittutseende företag som inrättandet av ett statstryckeri till den storlek, som vore erforderlig för att motsvara behovet. Statskontoret syftar härvid på sådana åtgärder för åstadkommande av planmässighet vid tryckalstrens bestäl-

lande och av kontroll över tryckeriernas debiteringar, som avsågos med ovanberörda förslag om inrättandet av en statens tryckeriexpedition. Härom yttrade riksdagen i underdånig skrivelse den 1 juni 1913, att riksdagen funnit det synnerligen önskvärt, om en sådan tryckeriexpedition som den föreslagna kunde komma till stånd. Såsom hinder för förslaget godkännande anfördes i berörda skrivelse, att vissa uppgivna detaljfrågor vore otillräckligt utredda. Enligt statskontorets mening bör den ytterligare utredning, som sålunda ansetts erforderlig, kunna utan svårighet åstadkommas.

Av den nädiga propositionen inhämtas också, att vid förslaget framläggande tanken på ett statens eget tryckeri icke varit för vederbörande främmande, men att man just i och för en blivande utredning rörande inrättande i en eller annan form av ett sådant tryckeri velat tillgodogöra sig sakkunskapen inom den nya expeditionen och den överblick av förhållandena, som därstädes borde kunna vinnas.

För övrigt torde även andra utvägar till ordnande av statstrycket på ett ekonomiskt sätt kunna tänkas ifrågakomma, till exempel i form av samverkan mellan staten och enskild affärsverksamhet.

Av det ovan anförda framgår, att statskontoret för sin del ej har något att erinra mot att utredning i föreliggande fråga kommer till stånd, men anser denna utredning ej böra enbart avse inrättande av ett statstryckeri utan i allmänhet omfattas undersökning, vilka åtgärder, som kunna finnas lämpliga för nedbringande av kostnaden för statens tryck, och först inriktas på ett fullföljande av det uppslag, som givits i ovanberörda förslag om inrättande av en statens tryckeriexpedition.

Stockholm den 18 mars 1915.

Underdånigst:

HANS WACHTMEISTER.

C. G. SYLVAN.   PER SÖDERMARK,   C. A:SON LEIJONHUFVUD.   K. BECKMAN.
föredragande.

Gustaf Ahlm.

Bilaga 8.

Kungl. kommerskollegii yttrande.

Till Konungen.

Genom ämbetskrivelse den 25 februari 1915 från statsrådet och chefen för civildepartementet har Kungl. Maj:t anbefallt kommerskollegium att avgiva yttrande över motionen nr 162 inom riksdagens andra kammare ävensom att därvid, så vitt sig göra läte, meddela upplysning om kollegii kostnader för ämbets- och blanketttryck m. m. i enlighet med skrivelsen bifogat tabellutkast.

Till åtlydnad härav får kollegium härmed i underdånighet återställa det överlämnade tabellutkastet behörigen ifyllt med ledning av kollegii räkenskapshandlingar,

Kollegium tillåter sig påpeka, att från och med år 1914 tillkommit tryckningskostnader för tidskriften Kommersiella meddelanden. Kollegii fyra statistiska årsberättelser (om handel, sjöfart, industri och bergshantering) tryckas för närvarande under höst och vår av tillsammans tre tryckerier (A.-B. P. A. Norstedt & Söners, Isaac Marcus' boktryckeriaktiebolags och Beckmans tryckerier), vilka samtliga hava en avsevärd del av tabelltexten till berättelserna stående, vilket förhållande givetvis förminskar kostnaderna och tillika nedbringar den tid, som kräves för nysättning. Kommersiella meddelanden tryckes hos Isaac Marcus' boktryckeriaktiebolag, och uppgingo tryckningskostnaderna för nämnda tidskrift år 1914 till 21,728.88 kronor. Kollegii stora blankettryck omfattar huvudsakligen formulär för primäruppgifter till industri- och sjöfartsberättelserna, industriregistret, de produktionsstatistiska undersökningarna ävensom åtskilliga blanketthandlingar för fartygsregistreringens behov (certifikat, inregistreringsbevis m. m.). Till ämbetsstrycket ha hänförts bland annat kollegii berättelser om sjöolyckor, den elektriska inspektionens berättelser, kollegii allmänna kungörelser samt särskilt för år 1913 sjöfartsböcker. Blankett- och ämbetsstrycket utföres för närvarande av flera olika tryckerifirmor, bland vilka särskilt äro att nämna Hasse W. Tullberg, K. L. Beckman, P. A. Norstedt & Söner och Linkoln Blom.

Vad beträffar själva huvudfrågan i detta ärende, lämpligheten av inrättande av ett statstryckeri, kan den för kollegii vidkommande icke avgörande besvaras utan en så ingående utredning, att den tid, som kollegium för ändamålet har till sitt förfogande, knappast kan anses tillräcklig. Så mycket kan emellertid ur kollegii erfarenhet redan nu sägas, att den nuvarande anordningen för tryckningen å ena sidan har sina påtagliga olägenheter, som böra undanröjas, men å andra sidan även erbjuder fördelar, som icke få äventyras. Olägenheterna ligga förnämligast i svårigheterna för ett ämbetsverk utan tryckeriteknisk sakkunskap att utöva fullt effektiv kontroll i fråga om kostnaderna för trycket. Det vill synas som om dessa olägenheter skulle kunna i väsentlig mån undanröjas genom inrättandet av en statens tryckeriexpedition, på sätt föreslogs i proposition till 1913 års riksdag. Den fördel som är förenad med tryckets utförande genom enskilda tryckerier utgöres av den tämligen säkra garantien att få trycket utfört snabbt och i övrigt tillfredsställande. I avseende å vissa delar av kollegii tryck, framför allt av den av kollegium utgivna periodiska publikationen Kommersiella meddelanden, är det i särskild hög grad angeläget att detsamma utföres punktligt och snabbt.

Huruvida ett statstryckeri kan komma att fylla de fordringar, som särskilt i nu angivna avseenden måste ställas på detsamma, och samtidigt kostnaderna för tryckningen nedbringas under de nuvarande, är en fråga som kollegium givetvis icke i ärendets nuvarande läge och skick kan besvara. Härför erfordras en utredning, som erbjuder synnerliga svårigheter. Att ett statstryckeri emellertid icke bör komma till stånd, utan att full säkerhet vinnes för att båda nu angivna anspråk varda tillgodosedda, synes kollegium vara naturligt.

Underdånigst

K. A. FRYXELL.

PER G. FRIBERG.

EMIL HÜBNER.

KARL KEY-ÅBERG.
föredragande.

Martin Jansson.

Bilaga 9.

Kungl. generaltullstyrelsens yttrande.

Till Konungen.

Anbefalld att avgiva och till Eders Kungl. Maj:t inkomma med det yttrande och de upplysningar, varom enligt kungl. civildepartementets ämbetsskrivelse till generaltullstyrelsen den 23 nästlidna februari, andra kammarens femte tillfälliga utskott anhållit i och för behandling av en inom kammaren väckt motion om skrivelse till Eders Kungl. Maj:t angående inrättande av ett statens tryckeri, får styrelsen hänvisa till sitt den 3 mars 1913 avgivna underdåniga utlåtande i anledning av framställt förslag rörande inrättande av en statens tryckeriexpedition.

Styrelsen, som ej har något att tillägga till vad i nämnda utlåtande anförts, tillåter sig här bifoga avskrift av detsamma. Likaledes får styrelsen i underdånighet överlämna uppgift om tullverkets kostnader för ämbets- och blankettryck m. m. i enlighet med det tabellutkast, som åtföljt civildepartementets förbemälda ämbetsskrivelse.

Stockholm den 11 mars 1915.

Underdånigst

STAFFAN CEDERSCHIÖLD.

GUSTAF BERGENSTJERNA,
föredragande.

EM. RUUS.

E. BEYER.

J. EWERLÖF.

Jacob von Saltza.

Avskrift.

Underdånigt utlåtande.

I anledning av förevarande nädiga remiss får generaltullstyrelsen i underdånighet anföra, att styrelsen funnit sig icke hava något att för sin del erinra mot ifrågakvarande förslag till inrättande av en statens tryckeriexpedition.

Styrelsen anser sig dock med anledning av vad som anförts i den i ärendet använda motivering höra underdånigst framhålla, att i fråga om anskaffande av blankettryck, som utgör huvudparten av det för tullverkets räkning verkställda tryck, styrelsen genom att infordra anbud beträffande varje särskilt slag av blanketter och genom att så ingående som omständigheterna medgivit, pröva de inkomna anbuden, sökt bereda statsverket så fördelaktiga villkor som möjligt, ävensom att, då fråga varit om tryckningsarbeten av större omfattning, en på området väl förfaren person anlitats såsom sakkunnigt biträde å styrelsens sida så väl vid arbetets planläggning

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 13 saml. 5 avd. 11 häft. (Nr 11.) 4

som vid granskning av inkomna kostnadsräkningar, vilken omständighet i vissa fall föranlett, att den av vederbörande tryckeri ursprungligen angivna kostnad blivit i avsevärd grad nedbringad.

Stockholm den 3 mars 1913.

Underdånigst

STAFFAN CEDERSCHIÖLD.

GUSTAF BERGENSTJERNA, EM. RUUS. E. BEYER. JOHN EWERLÖF.
föredragande.

Emil Delphin.

Bil. 10.

Kungl. statistiska tabellkommissionens yttrande.

Till Konungen.

På framställning av riksdagens andra kammarens femte tillfälliga utskott har Eders Kungl. Maj:t den 23 sistlidne februari anbefallt statistiska tabellkommissionen att skyndsamt avgiva och till Eders Kungl. Maj:t inkomma dels med yttrande över en inom kammaren väckt motion, nr 162, angående inrättande av ett statens tryckeri, dels ock med upplysningar om sina kostnader för ämbets- och blankettryck m. m. i enlighet med ett av nämnda utskott upprättat formulär. I anledning härav får tabellkommissionen i underdånighet anföra följande.

Vad till en början angår de begärda uppgifterna om kommissionens tryckningskostnader får kommissionen erinra om att densamma, som endast är en rådpläggande myndighet, icke har några som helst egna vare sig trycknings- eller andra kostnader, varför några uppgifter i förevarande hänseende icke äro att meddela. Kommissionen utbeder sig emellertid att få närsluta de vederbörligen ifyllda formulär, som vid kommissionens sammanträde denna dag företeddes av representanterna för en del av de ämbetsverk, som icke blivit anbefallda att avgiva särskilt yttrande i den föreliggande frågan, nämligen: lotsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, försäkringsinspektionen, postsparbanken och domänstyrelsen.

Genom det ifrågasatta inrättandet av ett statens tryckeri hava motionärerna huvudsakligen avsett att nedbringa kostnaderna för det officiella trycket. En strävan i denna riktning finner kommissionen synnerligen beaktansvärd. Kommissionen har även i underdånigt utlåtande den 8 mars 1913 uttalat sig för vissa åtgärder i detta syfte med anledning av väckt fråga om inrättande av en statens tryckeriexpedition. Den proposition i ämnet, som framlades inför nämnda års riksdag och som väsentligen anslöt sig till tabellkommissionens yttrande, vann visserligen av

förmella skäl icke riksdagens bifall, men riksdagen förklarade sig likväl finna synnerligen önskvärt, om en sådan tryckeriexpedition som den föreslagna kunde komma till stånd. Under sådana omständigheter och då av föredragande departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet framgår, att under tryckeriexpeditionsfrågans förberedande behandling även inrättande av ett statstryckeri tagits under öfvervägande, men för det dåvarande icke ansetts böra ifrågasättas, vill det synas som om Eders Kungl. Maj:t redan nu hade sin uppmärksamhet fäst på de förhållanden, som i motionen beröras, varför någon riksdagens skrivelse därom knappast torde vara påkallad. Kommissionen vill även erinra om, att en del av de av motionärerna anförda orsakerna till de dryga kostnaderna för statens tryck, såsom bristfällig granskning av tryckeriräkningar m. m., helt säkert skulle kunna avlägsnas redan genom inrättande av en dylik tryckeriexpedition med efter behov vidgad befogenhet, utan att en så omfattande åtgärd behöfde tillgripas, som inrättandet av ett statstryckeri uppenbarligen skulle innebära.

En närmare granskning av motionen och dess motivering har ej heller kunnat övertyga kommissionen om att de fördelar, som ett statstryckeris inrättande kunde bereda staten, verkligen komme att öfverväga de olägenheter, som därmed skulle bliva förenade.

Huruvida ett statstryckeri skulle bliva i stånd att till lägre kostnad än enskilda tryckerier utföra statens tryck i allmänhet, anser kommissionen mycket tvivelaktigt, särskilt med hänsyn därtill, att enligt motionärerna så gott som allt dylikt tryck, således även sådant som nu sker i landsorten, skulle verkställas vid statstryckeriet, förlagt i huvudstaden. Tryckeripriserna äro, som allmänt bekant torde vara, väsentligt högre i Stockholm än i landsorten. Vad som möjligen kunde insparas i kostnaderna för tryck, som även eljest skulle utföras i huvudstaden, komme därför åtminstone till någon del att motvägas av ökade kostnader för tryck, som nu utföres i landsorten. Härtill komma vidare de olägenheter, som i fråga om vissa publikationer, såsom länsstyrelsernas kungörelser, måste vara förenade med anlåtande av tryckeri å annan ort.

Motionärerna synas emellertid hava med sin framställning i första hand äsyftat riksdagstrycket, vilket på grund av den skyndsamhet, varmed detsamma måste utföras, och de krav på åsidosättande av andra kunders intressen och anspråk, som det för närvarande ställer på de enskilda tryckerierna, förorsakar staten alltför höga kostnader. Motionärerna framhålla därvid såsom en särskild fördel med ett statstryckeri, att vid detsamma arbetet kan organiseras så, att statsverkets tryck utföres under den tid riksdagen icke är samlad, medan tryckeriet under riksdagstiden disponeras i erforderlig mån för riksdagens tryck. Emot en sådan anordning av statens tryck måste kommissionen från den officiella statistikens synpunkt inlägga sin bestämda gensaga. Flertalet av de officiella statistiska berättelserna sättas och tryckas till öfvervägande del just under den tid riksdagen är samlad. Särskilt för ett sådant ämbetsverk som statistiska centralbyrån, vars huvudsakliga uppgift är att utarbета och offentliggöra statistiska redogörelser, skulle ett dylikt hinder för dessas utgivande verka förryckande på hela arbetet inom ämbetsverket. I fråga om periodiska publikationer (månadsrapporter och dylikt) kan ett uppskjutande av tryckningen icke ens ifrågasättas. Stundom höras ock klagomål öfver att den officiella statistiken redan nu utkommer allt för sent. Av alla dessa skäl måste kommissionen bestämt påyrka, att statstrycket även framgent ordnas så, att de ämbetsverk, som hava att avgiva

statistiska berättelser, bliva. liksom nu är fallet, i tillfälle att få sina publikationer utan dröjsmål befordrade till trycket.

Men om en sådan anordning genomföres, blir å andra sidan den även av motionärerna berörda svårigheten för ett statstryckeri att hålla en jämn arbetarstam året om ännu mera framträdande. Genom att till tiden mellan riksdagarna förlägga sådant blankett- och liknande tryck, som utan olägenhet kan utföras när som helst under året, torde anförda svårighet endast i mindre grad kunna avhjälpas. Riksdagstryck, statistiskt tryck och annat boktryck äro nämligen av helt annan natur än blankettryck. Vid boktryck är det sättningen, som drager den största kostnaden, vid blankettryck åter själva tryckningen samt framför allt papperet. Under riksdagstiden skulle statstryckeriet hava behov av ett betydande antal sättare, vilka däremot icke torde kunna beredas arbete under övriga delar av året.

Motionärerna hava visserligen ytterligare tänkt sig, att statstryckeriet genom utförande av tryck åt kommuner, landsting och andra samhällsorganisationer skulle få fullt upp att uträtta även mellan riksdagarna, men kommissionen måste även beträffande möjligheten att på denna väg bereda statstryckeriet jämn sysselsättning ställa sig tvivlande. Vad här ovan anförts om ökade kostnader och besvär för utförande i huvudstaden av tryck åt statsmyndigheter i landsorten gäller naturligtvis i minst lika hög grad om tryck åt kommunala myndigheter, landsting och dylikt i landsorten. De lokala intressena torde icke heller böra härvid lämnas alldeles å sido. Denna fråga är emellertid även av politisk innebörd, då staten därigenom komme att uppträda såsom konkurrent till enskilda näringsidkare. Om lämpligheten härav torde det dock ej tillkomma tabellkommissionen att göra något uttalande.

Stockholm den 12 mars 1915.

Å statistiska tabellkommissionens vägnar:

Underdänigst
LUDVIG WIDELL.

E. Arosenius.

Bilaga 11.

Kungl. statistiska centralbyråns yttrande.

Till Konungen.

Sedan Eders Kungl. Maj:t, på framställning av riksdagens andra kammarens femte tillfälliga utskott, den 23 sistlidne februari anbefallt statistiska centralbyrån att skyndsamt avgiva och till Eders Kungl. Maj:t inkomma med yttrande över en inom nämnda kammare väckt motion, nr 162, angående inrättande av ett statens

tryckeri ävensom med upplysningar om ämbetsverkets kostnader för ämbets- och blankettryck m. m. i enlighet med av utskottet upprättat formulär, får centralbyrån i underdånighet anföra följande.

I fråga om motionen och den däri gjorda hemställen beträffande ett statstryckeris inrättande ansluter sig centralbyrån i alla delar till det underdåniga yttrande, som av statistiska tabellkommissionen avgivits den 12 i denna månad.

Vad åter angår de upplysningar om kostnaderna för ämbets- och blankettryck m. m., som centralbyrån är i tillfälle att meddela å det härmed återgående formuläret, anhåller ämbetsverket att få göra följande erinringar.

Utskottet har icke lämnat några som helst anvisningar för formulärets ifyllande. Att de från olika myndigheter inkommande uppgifterna icke kunna bliva med varandra jämförbara, är därför uppenbart. För sin del har statistiska centralbyrån såsom tryckningskostnader räknat kostnaderna ej blott för sättning, tryckning och papper utan även för häftning, skärning och kartonnering (bindning), även om dessa senare arbeten icke verkställts i sammanhang med tryckningen utan vid särskilt bokbinderi. Då utskottet med de begärda uppgifterna tydligen avsett att vinna kännedom om den arbetsbürda, som skulle tillkomma det ifrågasatta statstryckeriet, borde papperskostnaderna, vilka åtminstone vid blankettryck i större upplagor spela den största rollen, lämpligen hava frånräknats. Detta har dock icke kunnat ske.

Till »tabelltryck av större omfattning» hava hänförts centralbyråns samtliga till den officiella statistiken hörande redogörelser, ehuru däri i regeln även ingår en textavdelning. I avseende på dessa publikationer är vidare att märka, att deras uppsättning vanligtvis pågår under en längre tid, stundom ända upp till ett å två år, och med växlande arbetsstyrka. Då det icke varit möjligt att ens närmelsevis beräkna, huru den på en viss publikation fallande totalkostnaden fördelar sig på den tid, varunder tryckeriets arbete pågått, hava vid formulärets ifyllande såsom kostnad under ett visst år upptagits totalkostnaderna för allt det tryck, som under året levererats från tryckeriet. En följd däraf är, att de i formuläret meddelade uppgifterna för de särskilda åren icke kunna göra anspråk på att uttrycka kostnaderna för det arbete, som under samma tid utförts av tryckeriet för centralbyråns räkning. Ännu mindre skulle detta bliva fallet, om kostnaderna enligt utskottets önskan fördelades på de olika kvartalen. En dylik fördelning skulle utan tvivel bliva mycket missvisande i fråga om de krav på arbetsprestation, som från centralbyråns sida komme att ställas på ett blivande statstryckeri. Formuläret har därför i denna punkt icke blivit ifyllt.

Stockholm den 18 mars 1915.

Underdånigst
LUDVIG WIDELL.

HUGO BURSTRÖM.

Bilaga 12.*Skrivelse från Boktryckarekammaren.*

Till riksdagens andra kammarens tillfälliga utskott nr 5.

Uti en vid innevarande riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 162, hava herr J. A. Ingvarson med flera hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande inrättande av ett statens tryckeri för utförande av i första rummet statens eget tryck samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Enligt vad upplyst blivit, har ifrågavarande motion blivit till utskottet hänvisad.

Boktryckarekammaren, svenska boktryckareföreningens affärssektion, som har till uppgift att genom sammanslutning av svenska tryckerifirmors affärsledare tillvarataga och främja boktryckerinäringens ekonomiska intressen, får i anledning av förenämnda motion vördsamt anföra följande:

Till stöd för sin ifrågavarande hemställan hava motionärerna till en början åberopat motiveringen till en av dem vid 1914 års första lagtima riksdag i samma ämne väckt motion, nr 277, i andra kammaren. I sistnämnda motion framhölls i främsta rummet dels, att de två väsentligaste anledningarna till de höga kostnaderna för statens tryck stode att finna ej mindre i brist på planmässighet vid beställningarna av tryck för statens många olika verk samt vid fördelningen därav på en stor mängd enskilda tryckerier än även i svårighet att kontrollera ifrågavarande kostnader, dels ock att inrättandet av ett statens eget tryckeri vore det enda effektiva medlet för avhjälpandet av nämnda brister.

Boktryckarekammaren vill visserligen icke förneka vare sig påståendet att brister möjligen i vissa avseenden förefinnas med avseende å det sätt, varpå arbetet med statens tryck för närvarande är ordnat, eller önskvärheten av att samma brister avhjälpas. Men kammaren hyser den bestämda uppfattningen, att ifrågavarande önskemål icke står att vinna på den väg motionärerna föreslagit eller genom inrättandet av ett statens eget tryckeri, varigenom kostnaderna för statens tryck i stället säkerligen skulle i avsevärd grad fördyras. Förevarande syfte torde fastmera på ett både enklare och säkrare sätt ernås därigenom att fördelningen av statens tryck samt kontrollen å de enskilda tryckeriföretagen ordnades på ett mera rationellt och praktiskt sätt än vad nu är fallet, samt att åtgärder vidtoges i ändamål att åstadkomma att statens tjänstemän hädanefter komme att taga all vederbörlig hänsyn till statsverkets intresse av att kostnaderna för statens tryck i möjligaste mån inskränktes.

I nu föreliggande motion hava motionärerna vidare gjort gällande, att behovet av tryck, icke minst sådant som kan utföras vid vilken tid på året som helst, för statens olika verk liksom för de övriga samhällsorganisationerna, numera vore så stort, att ett statstryckeri skulle komma att få fullt upp att göra även under tiden mellan riksdagarna.

Det synes kammaren i hög grad osannolikt, att de av motionärerna sålunda berörda svårigheterna verkligen, såsom motionärerna förmoda, på ett tillfredsställande sätt skulle kunna vinna sin lösning. Å ena sidan är mängden av det riksdagstryck, som skall utföras samtidigt med annat statens tryck, så avsevärd, samt kraven på snabbhet vid utförandet av riksdagstrycket så stora, att ett statstryckeri, för att kunna motsvara alla nutidens berättigade krav på ett företag av förevarande art, måste komma att bliva av högst betydande omfattning och kräva en dyrbar administration, i synnerhet som man måste förutsätta att ett statstryckeri skulle komma att omfatta, förutom boktryckeri, jämväl litografi, stereotypi, fotografi, kemigrafi, koppartryckeri, gravyranstalt och bokbinderi m. m. Å andra sidan pågå ju riksdagarna under en jämförelsevis kort tid av året. Visserligen skulle, på sätt motionärerna påpekat, ett statstryckeri icke heller under övriga delar av året komma att sakna arbete. Men därmed är icke sagt, att statstryckeriet under hela året skulle komma att äga tillgång till arbete i ens tillnärmelsevis erforderlig mängd.

Motionärerna uttala slutligen såsom sin åsikt, att den föreslagna reformen skulle lända till avsevärd ekonomisk fördel för staten.

Huvudintresset synes ur viss synpunkt knyta sig till den av motionärerna sålunda uppkastade frågan: Skall den ifrågasatta åtgärden medföra vinst för statsverket eller icke? Motionärerna hava besvarat denna fråga jakande. Boktryckarekammaren anser sig äga goda, på sakkunskap och praktisk erfarenhet grundade skäl att besvara densamma nekande.

De pris, staten för närvarande betalar för sitt tryck, torde i själva verket vara avsevärt lägre än de kostnader, staten skulle åsamkas för samma tryck, för den händelse att detsamma skulle komma att utföras på ett statens eget tryckeri. Å ena sidan är konkurrensen inom boktryckeriyrket så stark, att säkra garantier torde förefinnas för att de särskilda boktryckerifirmorna icke av staten betinga sig oskäliga priser. Å andra sidan torde många, av erfarenheten bestyrkta skäl tala för att ledningen av ett statstryckeri icke skulle kunna i samma grad utveckla den driftighet och affärsmässighet, som känneteckna enskilda yrkesidkares verksamhet och som äro så särskilt nödvändiga för en ekonomisk drift av ett tryckeriföretag. Det personliga intresset i förening med den ofta kända kampen för tillvaron framtinga hos den enskilda näringsidkaren egenskaper, vilka äro viktiga förutsättningar för ekonomisk framgång på industriens fält, men vilka icke kunna göra sig gällande inom ett av staten administrerat tryckeriföretag, stående utanför all konkurrens.

Med säkerhet torde man ock kunna förutsäga, att de anspråk, som efter hand komme att ställas på ett statstryckeri såsom landets främsta och ekonomiskt mest oberoende officin, skulle komma att kräva betydande offer. Och utan tvivel skulle man ställa anspråk på statstryckeriet, att det skulle vara det ledande inom yrket, verka för höjandet av konstnärlighet och smak samt pröva vad nytt som bjudes i maskiner och metoder. För sådana yrkesintressen offras det inom en del av utlandets statstryckerier betydande belopp, och med kännedom om svenska anspråk måste man antaga, att ett svenskt statstryckeri skulle få att fylla proportionsvis vida högre anspråk i sådant hänseende.

I detta sammanhang må framhållas, att erfarenheterna från utlandet på ett ötvetydigt sätt jävat motionärernas ifrågavarande uppfattning. I de länder, i vilka

statstryckerier verkligen kommit till stånd, såsom i Tyskland och Österrike-Ungern, har man med kraft hävdad nyss omförmälda uppfattning om en statstryckeriets ledande och offrande ställning inom yrket. I andra länder åter, såsom Schweiz, Danmark och Norge, i vilka man åsyftat att genom inrättandet av ett statstryckeri vinna ekonomisk fördel för staten och i vilka förhållandena äro mera att jämföra med våra egna, har en utredning i ämnet givit till resultat, att frågan fått förfalla.

Kammaren vill i detta fall icke särskilt betona, hurusom det ifrågasatta företaget skulle åstadkomma, att bland annat en betydande del av inventarierna å de enskilda tryckerier, som hittills utfört statens tryck, bleve för deras ägare värdelösa, samt att ett avsevärt antal yrkesutövare härigenom bragtes till ruin. Kammaren vill icke uppehålla sig vid den ur nationalekonomisk synpunkt viktiga frågan om lämpligheten därav att staten annat än såsom en yttersta nödfallsutväg utsträcker sin verksamhet till det rena affärlivets område. Men kammaren vill desto kraftigare betona, att ifrågavarande reform ur statens egen synpunkt, långt ifrån att vara till fördel, tvärtom skulle vara till direkt ekonomisk skada. Det är här icke fråga om en åtgärd, genom vilken enskildas intressen offras för ett större och mäktigare statsintresse, till gagn och välsignelse för folkets flertal. Jämte det att den nu ifrågasatta reformen skulle medföra ruin för många strävsamma yrkesidkare, skulle den samma lända till ökade kostnader för den stat, för vars skull enskildas intressen gäves till spillo.

Mot en reform, vilken sålunda såväl ur statsekonomisk som ur privat-ekonomisk synpunkt skulle bliva till omfattande skada, vill boktryckarekammaren härmed hava inlagt sin bestämda, på allvarlig övertygelse grundade protest.

Med stöd av vad sålunda anförts, får kammaren vördsamt anhålla, att utskottet ville hemställa, att herr Ingvarsons m. fl. förevarande framställning icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm i mars 1915.

För Boktryckarekammaren
Svenska Boktryckareföreningens Affärssektion.

ERIK OLDENBURG.

Olof Haggström.

Bilaga 13.*Utlåtande från Svenska Typografförbundets styrelse.*

Till Andra kammarens femte tillfälliga utskott.

Till svar å Eder begäran om utlåtande rörande herr Ingvarsons m. fl. förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inrättandet av ett statens tryckeri får meddelas:

Då vi icke varit i tillfälle att taga del av motiveringen till motionen nr 277 i andra kammaren vid 1914 års riksdag, vartill motionärerna hänvisa, få vi inskränka oss till att skärskåda de i den senast väckta motionen anförda skälen för inrättandet av ett statstryckeri.

Att statsförvaltningens och kommunernas trycksaker skulle kunna utföras billigare på ett i huvudstaden förlagt statstryckeri än på skilda tryckerier i landsortsstäderna torde i de flesta fall vara en ren omöjlighet, då ju arbetslönerna och lokalhyrorna äro väsentligt högre i Stockholm än på övriga tryckorter inom landet. Tvärtom är det ju så, att, på grund av landsortstryckeriernas billigare driftkostnader, som mera än väl uppväga de vid beställningen å annan ort tillkommande fraktagifterna m. m., en hel del trycksaker för såväl postverkets som statens järnvägars räkning med fördel för närvarande utföras på sådana tryckerier.

Då det framhålles att bristande sakkunskap hos de befattningshavare, som ha hand om beställningarna av trycksaker, skulle vara orsaken till att det allmänna får betala för dessa mera än skäligt är, så torde — om nu så är fallet — detta förhållande väl näppeligen kunna ändras därmed att ett statstryckeri upprättas. Snarare skulle det kunna förmodas, att tryckningskostnaderna på ett tryckeri, där man vore medveten om att detsamma hade monopol på alla ifrågakvarande slags arbeten, komme att bli väsentligt högre, än om såsom nu de enskilda tryckerierna i konkurrensen om desamma söka underbjuda varandra i prisbillighet. I varje fall torde det vara enklare, om man vill råda bot på ett dylikt missförhållande, att härför ställa till vederbörande tjänstemäns förfogande nödig sakkunnig hjälp än att upprätta ett statstryckeri.

Otvivelaktigt förefinnes på många håll ett stort slöseri med såväl arbetskraft som arbetsmateriel inom boktryckeribranschen. Orsaken härtill är att någon samverkan mellan de olika meningsgrupperna till förhindrande härav under nuvarande förhållanden näppeligen torde kunna åvägbringas. Om nämligen på en plats en högertidning tryckes, är det ju icke möjligt för en liberal och ännu mindre för socialdemokratisk tidning att kunna få tryckas på samma ställe, även om icke några tekniska svårigheter skulle lägga hinder i vägen härför. Följden blir att de flesta tidningsföretag måste sätta upp eget tryckeri. För att kunna utnyttja materialet och arbetskraften är det därför många gånger av stor betydelse att annat arbete kan tillföras företaget. Skulle nu genom ett statstryckeris upprättande en hel mängd arbeten dragas från de enskilda tryckerierna, bleve följden naturligtvis även i många fall den — detta gäller speciellt förhållandena i landsorten — att det i tryckeri-

industrien nedlagda kapitalet och den därvid bundna arbetskraften komme att ännu sämre utnyttjas än vad för närvarande är förhållandet. Enda sättet att härutinnan åvägabringa en verklig ekonomisering vore givetvis att socialisera all boktryckeriverksamhet. Men härom torde meningarna vara så pass delade, att ett beslut i den riktningen inom riksdagen tydligen icke är tänkbart.

Såsom ett viktigt skäl för upprättandet av ett statstryckeri anförä motionärerna vidare den fördel riksdagen och statsförvaltningen skulle ha av ett dylikt vid ett eventuellt krigstillfälle. Blev nu ett statstryckeri upprättat och de enskilda tryckerierna, med hänsyn till att de icke längre kunde påräkna något arbete från de offentliga myndigheterna, efter hand genom inskränkningar hunnit inrätta sig med detta förhållande för ögonen och -- så ett krig utbröte. Är det då icke att befara, vid en möjlig cernering eller ockupering av den ort, varest statstryckeriet är förlagt, att ännu större vanskligheter skulle uppstå för myndigheterna, än om tryckerierna lite varstans vore rustade till att kunna tillfredsställande effektuera nödigt tryck?!

Ur de typografiska arbetarnes synpunkt slutligen kan det icke anses önskvärt om arbetena i större utsträckning bleve överflyttade till ett statstryckeri i huvudstaden, vilket med nödvändighet skulle få till resultat att även en stor del av dem för sin utkomsts skull måste söka sig dit, och därmed nödgas vidkännas den stegring i levnadskostnaderna och i övrigt underkasta sig de visst icke i allo fördelaktiga villkor livet i en storstad erbjuder.

Av vad sålunda anförts är det tydligt att vi icke med glädje skulle hälsa ett eventuellt beslut av riksdagen om inrättandet av ett statstryckeri.

Stockholm den 14 april 1915.

Svenska typografiförbundets styrelse

EDUARD WIBERG.